

Catshuis, inbreng Kim Putters (SCP) d.d. 19 april 2020

Hoe kunnen inzichten over de samenleving bijdragen aan de verkenning van de vormgeving van de anderhalve meter samenleving, en de onderbouwing van de strategische keuzes die daaraan ten grondslag liggen?

Voor het antwoord ga ik te rade bij inzichten uit klassieke collectieve actie vraagstukken die impact hebben op maatschappelijke ongelijkheid, sociale cohesie en draagvlak.

1. Mensen zijn in crisistijd tijdelijk bereid maatregelen te **accepteren** die bepaalde vrijheden/gewoonten inperken vanuit de gedachte dat dat (a) het gewenste effect heeft, (b) vrijheden in de toekomst juist garandeert.
2. Hoe langer het duurt, hoe meer (en ook tegenstrijdige) informatie er voorhanden is, hoe meer **mensen er zelf iets van gaan vinden**. Dat leidt tot minder bereidheid om top down crisissturing te accepteren. Zeker als het *'blijf thuis'* als vrijblijvend ervaren wordt, wanneer men ziet dat anderen wel naar strand gaan (*Gekke Henkie Effect*: waarom jij wel, terwijl anderen niet?), of omdat ze het cognitief niet begrijpen (licht verstandelijk beperkten; ouderen), of als men denkt toch geen risico te lopen (bijv. jongeren die naar buiten willen), of als mensen te angstig worden (psychische problemen).
3. Dat gaat het draagvlak voor beleid sterk beïnvloeden op 3 manieren:
 - a. **Verwachtingen gaan verder uiteenlopen en de bereidheid tot opvolging sturen.** Voorbeeld: mensen zijn het wel eens met de grote beweging (vergelijk duurzaamheid), maar het oneens met specifieke maatregelen wat veroorzaakt kan worden door attitudes (van gas af; eerst zien...), mogelijkheden, het moeten dragen van consequenties (kosten; tijd; onzekerheden over werk, inkomen, bestaan) etc.
 - b. **Mogelijkheden van mensen om te voldoen lopen steeds verder uiteen.** Voorbeelden: het thuiswerken en digitalisering/online; er zijn hoge verwachtingen maar grote groepen voor wie dat niet lukt; ook de stress en geestelijke problematiek neemt toe. Idem met huiselijk geweld (mensen kunnen geen kant op). Idem ouderen thuis zonder huishoudelijke hulp of dagbesteding (raken eenzamer en lopen risico in overbezette en dure verpleeghuiszorg terecht te komen).

- c. **Ervaringen en opvattingen gaan verder uiteenlopen.** Voorbeeld: er wordt groot beroep gedaan op solidariteit en eensgezindheid, maar is jouw kanker minder belangrijk? En waarom zouden inwoners in Groningen - met weinig gevallen van Corona - solidair blijven met de rest, terwijl er toch al gevoel van achterstelling is. En hoe lang bedrijven steunen die mogelijk toch om zullen vallen? Het alsmaar beroepen op 'samen' zal het draagvlak uiteindelijk eroderen.
4. Welke kansen en risico's voor de te kiezen strategie zien wij? De kennis over groepen in de samenleving en hun 'brede welvaart' kan helpen bij keuzes over wie welke vrijheden eerder of onder condities kan krijgen:
- a. **Kwaliteit van leven** gaat niet enkel over objectieve cijfers over sterfte of levensverwachting, IC-opnames en %-immunitet, maar ook kansen op meedoen, ervaren serieus genomen te worden, discriminatie, geluk e.d. Hier is het risico dat bestaande scheidslijnen verdiepen (eenzame ouderen die verder van de samenleving af komen te staan; verpleeghuisbewoners voor wie het gesprek over het levenseinde en sociaal contact verdwenen is; jonge mantelzorgers die niet aan huiswerk toekomen). Kans: bestaande kennis over de subjectieve werkelijkheid erbij betrekken, dus hoe mensen hun leven ervaren (cohesie/afstand houden/geen verbindingen/ cultuur van leegte). Naast sterfte- en opnamecijfers geeft dat completer beeld, want dat heeft impact op iedereen en op gedrag.
- b. Bij te nemen maatregelen ligt het voor de hand rekening te houden met scheidslijnen naar opleidingsniveau of afkomst op de arbeidsmarkt en in het onderwijs, zoals het SCP ze vaker constateert. We zien echter ook **nieuwe scheidslijnen:** kans dat mensen met relatief veel kapitaal dit keer goed geraakt worden (jonge gezinnen beide werkloos; ondernemers; ZZP-ers). Risico: dat we dergelijke ogenschijnlijk krachtige groepen te snel over het hoofd zien. Kans: op langere termijn kan een zekere mate van solidariteit gevraagd worden, omdat iedereen wordt geraakt.
5. Het vraagt wel iets van de overheid. Wanneer gaat crisiscommunicatie over in **communicatie over een 1,5 meter samenleving**? Een samenleving is namelijk meer permanent dan een crisis. Mensen zullen de inhoudelijk deskundigen ten tijde van de crisis minder gaan vertrouwen naarmate het langer duurt. Ze gaan het vaker oneens zijn

met specifieke maatregelen en ze gaan vinden dat de remedie erger is dan de kwaal. Wat is nodig?

- a. *Diversifieer informatievoorziening over en creëer meer publiek draagvlak* voor 1,5m samenlevingsbeleid. Kan er bv. verschil gemaakt worden naar regio, doelgroep, type ontmoetingsplek en moment van aanwezigheid? Is meer variatie mogelijk?
- b. *Wees voorzichtig met voorspellingen over een totaal andere samenleving en economie.* We weten echt niet hoe de wereld er over een jaar uitziet. Het is te vroeg voor het type voorspellingen dat we wekenlang wel over sterftcijfers te zien kregen.
- c. *Onderschat het belang van democratie en mensenrechten niet.* Bv. rol parlement, breed politiek draagvlak voor beleid en borging van informatierechten (incl. privacy, en pas op met overschatting van technologie).
- d. *Leun niet alleen op deskundigen adviezen. Er zijn al op vrij korte termijn politieke keuzes nodig richting 'een nieuw normaal'.* Dat kun je niet alleen met cijfers aan een samenleving opleggen. Daar is ook breed politiek draagvlak en veel verbinding met lokaal en de samenleving voor nodig.

Dus: Top down crisissturing op basis van sterftcijfers, IC-opnames en %-immunitet in combinatie met vrijblijvende maatregelen (blijf thuis) en een beroep op solidariteit in de samenleving kan/zal vrij snel onhoudbaar blijken, omdat verwachtingen, mogelijkheden en opvattingen in de samenleving om daaraan te voldoen steeds verder uiteen zullen gaan lopen. Dat mag straks niet weggezet worden als onwil, maatschappelijk onbehagen of hufterig gedrag. Deze crisis is uniek, maar de geschiedenis (eerdere crises; Fortuyn; MH17) leert ons dat je de dilemma's van collectieve actie serieus moet nemen, en daar nu al op voor kunt sorteren.

Hopelijk biedt deze bijdrage daarvoor enkele aangrijpingspunten.